

ARTHUR SCHOPENHAUER – GENIJ ILI TALENT?

JAN DEFRANČESKI
Filozofski fakultet,
Sveučilište u Zagrebu
jan1161996@gmail.com

SAŽETAK

U radu se polazi od Schopenhauerovih metafizičko-estetičkih razmatranja odnosa volje i intelekta, izloženih u njegovim djelima *Svijet kao volja i predodžba* te *Parerga i Paralipomena*, kako bi se pokušalo ukazati na osam ključnih razlika između genija i talenta. Naime, prema Schopenhaueru, talent predstavlja odnos volje i intelekta u kojem volja ima prirodnu prevlast nad intelektom, dok se genij pokazuje kao protuprirodno i abnormalno stanje toga odnosa, u kojem je intelekt oslobođen volje i njenih ciljeva. Nakon izloženih razlika između genija i talenta, u radu se skreće pozornost na moguće autoreferencijalne dijelove Schopenhauerove teorije genija, čime se naposljetku otvara pitanje: Kako stvar stoji sa samim Schopenhauerom, odnosno je li on bio filozofski genij ili talent?

KLJUČNE RIJEČI

Arthur Schopenhauer, *Svijet kao volja i predodžba*, *Parerga i Paralipomena*, genij, talent, volja, intelekt

„Talent slični na strijelca koji pogađa metu koju drugi nisu sposobni; a genij na strijelca koji pogađa metu koju drugi ne mogu ni vidjeti.”
Arthur Schopenhauer, *Svijet kao volja i predodžba*

UVOD

Arthur Schopenhauer (1788. – 1860.), njemački filozof postkantovske tradicije i kritički nastavljatelj filozofije klasičnog njemačkog idealizma, oslanjajući se na Kantovu razliku fenomenalnog i noumenalnog, u svojem najznačajnijem djelu *Svijet kao volja i predodžba* prihvaća stvar po sebi i određuje ju kao volju. Tako se volja u Schopenhauera pokazuje kao bit svijeta, „bitak po sebi”¹ kojega se ne možemo samo tako osloboditi. Bit pojedinca, s druge strane, očituje se u intuiciji koja se ispoljava kao volja, a čije je nadvladavanje moguće jedino putem umjetnosti. Međutim, volja, kao središnji pojam Schopenhauerove filozofije, metafizička je

1 Sunjko, Goran, „Genij nasuprot talentu – umjetnost nasuprot estetici: bit Schopenhauerove estetike”, *Studia lexicographica* 11(21), 2017., str. 61–74, str. 61.

kategorija *par excellence* pa je kao takva nedokaziva. Sukladno Kantu, volju kao *Ding an sich* ne možemo spoznati. Ono do čega naša spoznajna moć doseže jest njena pojava koja je uvijek empirijski dana u prostoru i vremenu. Budući da se volja pojavljuje isključivo u sadašnjosti,² Schopenhauer će reći da nije potrebno istraživati, kako on kaže, prošlost prije života i budućnost poslije smrti, nego da treba prepoznati sadašnjost kao jedinu formu u kojoj se volja pojavljuje.³ Primjerice, ako se volju promatra u vezi s ljudskim tijelom, onda ubrzo postaje jasno da je voljni akt, za razliku od umskog, uvijek u neodgodivom „sada”. Pokret nekog dijela tijela ujedno je i promjena volje, a isto vrijedi i obrnuto. Drugim riječima, volju se može shvatiti kao apriornu spoznaju tijela, a tijelo kao aposteriornu spoznaju volje.⁴ Premda pojavne stvari podliježu apriornom zakonu, volja ne podliježe nijednom zakonu – ona je slijepi nagon. Ona nastaje iz nedostatka i kao takva nikada ne može biti potpuno zadovoljena, pa je bol, smatra Schopenhauer, neminovna. Naime, volja se pokazuje kao gospodar koji sve pokreće, dok se intelekt pokazuje kao njen sluga. Na tom tragu, Schopenhauer gradi svoju filozofiju pesimizma – originalnu i jedinstvenu doktrinu koja uključuje epistemologiju, metafiziku, etiku i estetiku. Treba naglasiti da će se ovaj rad ograničiti na njegova metafizičko-estetička razmatranja odnosa volje i intelekta, izložena u njegovim djelima *Svijet kao volja i predodžba* i *Parerga i Paralipomena*, odnosno na dio razmatranja koja se dotiču dva gotovo nezaobilazna pojma njegove estetike – genija i talenta.

O geniju

Izvorno značenje riječi „genij” (lat. *genius*: duh, stvaratelj, u vezi s *gignere*: stvarati, rađati), kao moći stvaranja života kod muškaraca, potječe iz starih mitoloških vjerovanja italskih naroda. Značenje nadarena čovjeka, obično umjetnika iznimne darovitosti, „genij” dobiva tek u 18. st.⁵ Međutim, Schopenhauerov pojam genija ne odnosi se isključivo na nadarenog pojedinca (umjetnika), nego na svakog pojedinca čiji se intelekt oslobodio volje i njenih ciljeva te koji kao takav slobodno djeluje i stvara. Njegovo poimanje genija nije ograničeno samo na umjetnost nego je prošireno i na druge teorijske i praktične djelatnosti, pa tako i na samu filozofiju. Genij je u Schopenhauera također mišljen i kao čisti subjekt spoznaje koji nije ograničen pojedinačnim stvarima i njihovim odnosima, nego u njima vidi ono opće – (Platonove) ideje. No odvajanje intelekta od njegova korijena, tj. volje, suprotno je njegovoj prirodi i određenju, pa se genij, čiji je intelekt

2 Usp. Schopenhauer, Arthur, *The World as Will and Representation*, sv. I, Dover Publications, New York, 1969., str. 366.

3 Usp. Schopenhauer, Arthur, *Sämtliche Werke*, sv. II, Paul Deussen (ur.), München, R. Piper Verlag, 1911., str. 330.

4 Usp. *ibid.*, str. 120.

5 Usp. „Genij”, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=21623> (pristupljeno 29. 6. 2020.).

(u potpunosti) oslobođen volje, u određenoj mjeri pokazuje kao protuprirodan. Stoga, može se reći da je genij intelekt koji je iznevjerio svoj poziv,⁶ što je ujedno i razlog da ga se nerijetko dovodi u vezu s ludilom.⁷

O talentu

Riječ „talent“ (lat. *talentum* < grč. τάλαντον) u svojem je izvornom značenju označavala antičku mjeru za masu (npr. hebrejski talent, grčki talent), a potom i računsku novčanu jedinicu u starih Grka.⁸ Danas se pak riječ „talent“ koristi gotovo isključivo u značenju iznimne darovitosti u nekom određenom području (npr. u umjetnosti). Zanimljivo je primijetiti da se u Schopenhauerovom poimanju talenta i dalje čuva izvorno značenje riječi. Naime, on smatra da talent pripada svijetu svoga vremena te da njegova darovitost proizlazi upravo iz mogućnosti „mjerenja“ i uspoređivanja s drugima.⁹ U kontekstu odnosa volje i intelekta, talent je onaj pojedinac čiji je intelekt vođen voljom i njenim ciljevima. Njegova je darovitost, kao i intelekt, ograničena pojedinačnim stvarima i njihovim odnosima. On nije slobodno stvarajući subjekt, nego sluga vlastite volje. No za bolje razumijevanje prirode genija i talenta potrebno je sagledati i njihove razlike.

Genij vs. talent

Polazeći od §36 prvog sveska Schopenhauerova djela *Svijet kao volja i predodžba*, razlike između genija i talenta moguće je predstaviti pomoću osam ključnih točaka:

1. Prema Schopenhaueru, spoznajna moć genija nije ograničena voljom i njenim ciljevima, za razliku od talenta čiji je intelekt u njenoj službi. On smatra da istinska priroda genija leži u savršenstvu spoznajne percepcije, dok se istinska priroda talenta, s druge strane, očituje u velikoj vještini i prodornosti diskurzivnog spoznavanja. O tome će Schopenhauer reći:

„Tako nadaren čovjek razmišlja brže i točnije od ostalih; na drugoj strani genij promatra jedan sasvim drugi svijet, iako on zagleda dublje i u svijet koji je otvoren pogledu ostalih ljudi, budući da se i taj svijet ukazuje u njegovoj glavi objektivnije, čistije i jasnije.”¹⁰

6 Usp. Schopenhauer, Arthur, *O geniju – eseji*, Cid-Nova, Zagreb, 2012., str. 40.

7 Usp. Sunajko, Goran, „Tko je tu lud? ‘Ludilo’ kao pretpostavka umjetničkog djela”, *Filozofska istraživanja* 39(1), 2019., str. 119–134.

8 Usp. „Talent”, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60268> (pristupljeno 29. 6. 2020.).

9 Usp. Sunajko, „Genij nasuprot talentu – umjetnost nasuprot estetici: bit Schopenhauerove estetike”, str. 69–70.

10 Schopenhauer, *O geniju – eseji*, str. 27.

2. Razlika njihove spoznajne moći utemeljena je na jednoj dubljoj diferenciji – različitom odnosu volje i intelekta. Naime, prirodan odnos volje i intelekta sastoji se u prevlasti volje nad intelektom. Međutim, genij predstavlja upravo jedno abnormalno i protuprirodno stanje oslobođenosti intelekta od njene službe, a time i prevlast spoznaje nad voljom. Takvo abnormalno obilje intelekta prisutno je isključivo u genija, dok je u slučaju talenta volja u njegovoj svijesti i dalje prisutna.

3. Iz savršenstva spoznajne percepcije, u kojoj leži istinska priroda genija, nastaju istinska umjetnička djela. Budući da se prema Schopenhaueru svako izvorno mišljenje događa u slikama i da je percepcija upravo ono čemu se stvarna priroda, iako još uvijek ograničeno, otvara i otkriva, ne treba previše čuditi što će na jednom mjestu reći da

„(...) iz *pojmov*a izviru djela običnog talenta, obične razumne misli, imitacije i općenito sve što je sračunato za dnevne potrebe i sadašnje događaje.”¹¹

4. Dnevne potrebe i slučajne događaje, genij nadvladava njemu svojstvenim oruđem – maštom (*Phantasie*).

„Samo si pomoću mašte genij može predočiti svaki predmet ili događaj, kao živu sliku, prema zahtjevima suvislosti svoje slike, pjesme ili misli, i na taj način crpiti uvijek svježju hranu iz izvora svakog znanja, percepcije.”¹²

S druge strane, čovjek bez mašte, talent, ne poznaje ništa drugo osim praznih pojmova i apstrakcije, koje nisu ništa drugo nego „ljuske i čahure”, a ne prava srž spoznaje.¹³ Takav čovjek, prema Schopenhaueru, nikada neće postići nešto veliko, osim možda u računanju i matematici.

5. Premda je za genija bitan način spoznavanja perceptivna spoznaja, pravi predmet njegove spoznaje nisu pojedinačne stvari, kao u slučaju talenta, nego ideje. Genij u pojedinačnom uvijek vidi opće, dok talent u pojedinačnom prepoznaje isključivo ono što je kao takvo prisutno u stvarnosti, odnosno ono što ima određeni odnos s njegovom voljom.

„U suglasnosti s ovim, pravi predmet genija je sama bit stvari općenito, univerzalno u njima, cjelokupnost. Istraživanje pojedinačnih fenomena

11 Ibid., str. 30.

12 Ibid., str. 31.

13 Usp. ibid.

je područje talenta, u prirodnim znanostima, čiji je predmet zapravo uvijek samo međusobni odnos stvari.”¹⁴

6. Iz usmjerenosti na ono pojedinačno, na ono što je u nekom odnosu s voljom, proizlazi i zanimanje za vlastitu dobrobit, kao i za vlastitu korist i priznanje drugih. Takav interes moguće je pronaći jedino kod talenta jer genija zanima isključivo ono opće, jedan objektivan cilj, iz čega proizlazi njegova loša briga za vlastito dobro. Naime, ono što genija čini uistinu velikim jest to što on pri svojem djelovanju, bilo teorijskom, bilo praktičnom, ne traži osobnu korist i priznanje drugih. Shodno tome, priznanje mu najčešće odaje tek potomstvo, no zato su njegova djela za sva vremena.

7. Čini se da genij svojim djelovanjem i postignućem nerijetko stoji u protuslovlju s vlastitim vremenom, dok se ljudi običnog talenta pojavljuju u pravo vrijeme. Budući da su nadahnuti duhom i potrebama svoga vremena, uključuju se u napredak kulture i unapređenje neke posebne znanosti, za što dobivaju nagrade i priznanja. No već sljedeća generacija ne uživa u njihovim djelima jer s njom opet dolaze novi talenti s novim postignućima. S genijem stvari stoje bitno drugačije:

„Nasuprot tome, genij upada u svoje vrijeme kao neka kometa u putanju planeta, njen ekscentrični put potpuno je stran njihovom lijepo uređenom i preglednom poretku. Otud genije ne može sudjelovati u propisanom razvoju kulture svog vremena, nego baca svoja djela daleko naprijed (isto kao što imperator, posvećen smrti, baca svoje koplje na neprijatelja), na put na kome vrijeme tek treba da ih dosegne.”¹⁵

8. Schopenhauer smatra da je talent kadar proizvesti ono što je iznad mogućnosti drugih ljudi. Međutim, on ne nadilazi njihovu opažajnu sposobnost, zbog čega nailazi na ljude koji ga mogu ocijeniti. S druge strane, djelo genija prelazi proizvodne i opažajne moći drugih ljudi, što je ujedno i razlog zbog čega ga drugi nerijetko ne shvaćaju.

„Talent slični na strijelca koji pogađa metu koju drugi nisu sposobni; a genij na strijelca koji pogađa metu koju drugi ne mogu ni vidjeti; otud oni o tome primaju vijest ne samo posredno, dakle kasno, nego to prihvaćaju uzdajući se u tuđe mišljenje.”¹⁶

14 Ibid., str. 31–32.

15 Ibid., str. 46.

16 Ibid.

Imajući u vidu tih osam naznačenih točaka, postaje jasno da Schopenhauer u teorijskom smislu veću prednost daje geniju, dok talent razmatra jedino u njegovoj opreci prema geniju. O teorijskoj i filozofskoj važnosti genija, ne samo za njegovu estetiku nego i filozofiju općenito, također svjedoče i druga mjesta Schopenhauerova opusa na kojima je dodatno razradio svoju teoriju genija.

Autoreferencijalnost u Schopenhauerovoj teoriji genija

U eseju *O prosuđivanju, kritici, odobravanju i slavi*, objavljenom u okviru djela *Parerga i Paralipomena*, Schopenhauer se na jednom mjestu pita kako je moguće da osrednja i loša djela nerijetko uživaju priznanje, dok istovremeno djela britkih i velikih umova – genija – nailaze na prijezir. Pritom zaključuje da su njihova djela prepuštena na milost i nemilost „tribunala potomstva” i da će tek s budućim generacijama uživati ugled koji im neupitno pripada:

„Jer, kao pravilo vrijedi: svi primjećuju čovjeka kojeg vrijedi slušati samo onda kada on više ne postoji, stoga nakon što je govornik otišao odjekuju krikovi *slušaj, slušaj!*”¹⁷

No treba imati na umu da Schopenhauer na istom mjestu aludira i na vlastita djela, koja za njegova života nisu postala toliko popularna kao ona klasičnih njemačkih idealista, o čemu je više pisao u eseju *O učenosti i učenom*.¹⁸ U prilog Schopenhauerovoj onovremenoj neprihvaćenosti ide i biografska crtica prema kojoj su njegova berlinska predavanja bila loše posjećena upravo zato što su bila zakazana u isto vrijeme kao i daleko popularnija Hegelova predavanja.¹⁹

U kontekstu (ne)prepoznavanja velikih umova, moguće je pronaći i druge autoreferencijalne dijelove. Može se pretpostaviti da je Schopenhauer mislio i na sebe kada je govorio da se čovjek treba posvetiti proučavanju samo najvećih duhova, poput Goethea, kojega je smatrao najvećim genijem njemačke nacije.²⁰ Na jednom će mjestu, također aludirajući na neuklopljenost genija i njegovih djela u vlastito vrijeme, izričito reći:

„Ako si profesori zamišljaju da ovdje govorim o njima i njihovoj taktici protiv mojih djela koju su primjenjivali više od trideset godina, onda su u pravu.”²¹

17 Schopenhauer, Arthur, *O esteticima, učenosti i knjigama*, Cid-Nova, Zagreb, 2020., str. 73.

18 Usp. *ibid.*, str. 84.

19 Usp. Wicks, Robert, „Arthur Schopenhauer“, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Stanford, 2017., <https://plato.stanford.edu/entries/schopenhauer/> (pristupljeno 29. 6. 2020.).

20 Usp. Schopenhauer, *O esteticima, učenosti i knjigama*, str. 82–83.

21 *Ibid.*, str. 72.

Na tom će tragu Schopenhauer kritizirati Fichtea, Schellinga i Hegela, koje je smatrao „osrednjim duhovima” s kojima ne treba gubiti vrijeme. Potonji stav dodatno će potkrijepiti u eseju *O pisanju i stilu*, u kojem oštro napada njihov stil, smatrajući da se izražavaju „kompliciranim i neprirodnim jezikom”.²² Suprotstavivši se klasičnim njemačkim idealistima, ujedno aludirajući na vlastiti stil pisanja, Schopenhauer će reći da se karakteristike dobrog stila – jednostavnost, čistoća i umjerenost – najčešće pronalaze u genija, koji jedini uspijeva vlastiti duh uprizoriti u svojim djelima. Duboko je uvjeren da se njihovo „nasilje nad jezikom”²³ i „prodavanje riječi za misli”²⁴ ne može mjeriti s uzvišenom naivnošću i jednostavnošću izraza jednog genija:

„Prema tome, jednostavnost je uvijek bila znak ne samo istine nego i genijalnosti.”²⁵

Pored naznačenih mjesta na kojima je Schopenhauer aludirao na sebe, koja su vezana za stil pisanja, prihvaćenost djela i uklopljenost genija u vlastito vrijeme, postoje i brojna druga autoreferencijalna mjesta iz njegova djela *Parerga i Paralipomena*,²⁶ čime se otvara pitanje na koje sam Schopenhauer nije eksplicitno dao odgovor, ali koji se iz njegovih djela ipak može iščitati. Naime, čini se opravdanim, a možda čak i neizbježnim, pitati se kako stvar stoji sa samim Schopenhauerom? Je li on bio filozofski genij ili talent?

UMJESTO ZAKLJUČKA

Naposlijetku treba reći da prethodno naznačene razlike genija i talenta, kao i mogućí autoreferencijalni dijelovi, predstavljaju samo obrise Schopenhauerove misli o geniju te da kao takvi mogu poslužiti za daljnja temeljitija i dublja istraživanja njegove teorije genija, ali i čitave filozofije. Na pitanje: „Je li Schopenhauer bio filozofski genij ili talent?” neki su već ponudili svoj odgovor, kao npr. Nietzsche koji je u nekoliko navrata odlučno pisao u korist Schopenhauerove genijalnosti.²⁷ Potonje pitanje ovdje je ponovno otvoreno i, schopenhauerovski rečeno, ostavljeno za „tribunal čitateljstva” – da odluči je li ovog velikog filozofa, koji je otišao prije gotovo sto šezdeset godina, vrijedno *slušati*.

22 Ibid., str. 123.

23 Ibid., str. 135.

24 Ibid., str. 124.

25 Ibid., str. 125.

26 Ovdje se primarno misli na Schopenhauerove eseje: *O metafizici lijepog i estetiци* (*Zur Metaphysik des Schönen und Ästhetik*); *O samostalnom razmišljanju* (*Selbstdenken*); *O čitanju i knjigama* (*Über Lesen und Bücher*); *O jeziku i riječima* (*Über Sprache und Worte*); *O obrazovanju* (*Über Erziehung*), koji su u hrvatskom prijevodu dostupni u: Schopenhauer, *O estetiци, učenosti i knjigama*.

27 Usp. Nietzsche, Friedrich, *Schopenhauer kao odgajatelj*, Matica hrvatska, Zagreb, 2003.; Nietzsche, Friedrich, „Odnos Schopenhauerove filozofije prema njemačkoj kulturi”, u: *Pet predgovora za pet nenapisanih knjiga*, Jesenski i Turk, Zagreb, 2020., str. 52–59.

LITERATURA

- „Genij” (2020): *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=21623> (pristupljeno 29. 6. 2020.).
- Nietzsche, F. (2003): *Schopenhauer kao odgajatelj*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Nietzsche, F. (2020): „Odnos Schopenhauerove filozofije prema njemačkoj kulturi”, u: *Pet predgovora za pet nenapisanih knjiga*, Zagreb: Jesenski i Turk, str. 52–59.
- Schopenhauer, A. (1911): *Sämtliche Werke*, sv. II, Paul Deussen (ur.), München: R. Piper Verlag.
- Schopenhauer, A. (1969): *The World as Will and Representation*, sv. I, New York: Dover Publications.
- Schopenhauer, A. (2012): *O geniju – eseji*, Zagreb: Cid-Nova.
- Schopenhauer, A. (2020): *O esteticima, učenosti i knjigama*, Zagreb: Cid-Nova.
- Sunajko, G. (2017): „Genij nasuprot talentu – umjetnost nasuprot estetici: bit Schopenhauerove estetike”, *Studia lexicographica* 11(21), str. 61–74.
- Sunajko, G. (2019): „Tko je tu lud? ‘Ludilo’ kao pretpostavka umjetničkog djela”, *Filozofska istraživanja* 39(1), str. 119–134.
- „Talent” (2020): *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60268> (pristupljeno 29. 6. 2020.).
- Wicks, Robert (2017): „Arthur Schopenhauer“, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, <https://plato.stanford.edu/entries/schopenhauer/> (pristupljeno 29. 6. 2020.).

